

THEO VOORZAAT

GALERIE LIEVE HEMEL

THEO VOORZAAT

DE KRACHT VAN VERGIFFENIS

THE STRENGTH OF MERCY

Tekst / Text
Koen Nieuwendijk

Copyright © 2024 Galerie Lieve Hemel & Theo Voorzaat
Photos and design Koen Nieuwendijk
Translation by Tekstwerk, Amsterdam
Published at the occasion of Theo Voorzaat's exhibition
in Galerie Lieve Hemel, 8 September - 6 October 2024

ISBN: 978-90-70402-648

Galerie Lieve Hemel Editions
Elementenstraat 15
NL-1014 AR Amsterdam
Tel. + 31 (0)20 6230060
galerie@lievehemel.nl
www.lievehemel.nl

Cover:
uitsnede uit "Bittere Ernst" *Bitter Seriousness* - see page 5
2022, olieverf/paneel, 30 x 40 cm

"Dag!" 2023
olieverf/paneel
18 x 12,9 cm

Het is voorjaar in Rotterdam, maar voor de bommen die op 14 mei 1940 worden afgeworpen maakt dat niet uit. Theo Voorzaat is op dat moment twee jaar oud, een leeftijd waarop het geheugen van een kind nog weinig vastlegt als toekomstige herinneringen. Maar het tweede bombardement op 31 maart 1943 - Voorzaat is op 2 maart vijf geworden - moet hem diep geraakt hebben, des te meer als gevolg van de voorgeschiedenis, die hem als klein kind vermoedelijk niet in kleuren en geuren voorgeschoteld zal zijn, maar de oorlog was er nog steeds, en de volwassenen waren wanhopig, dat voelt zelfs een zesjarige. De gebeurtenissen in 1943 worden voor eeuwig in zijn geheugen geëet, is er dan nog ruimte voor hoop? Zal hij, zullen zijn ouders, broertjes en zussen overleven? Hoe zullen de huizen, de straat, de stad er straks uitzien - hoe stevig zijn huizen eigenlijk. Zou je die zo kunnen bouwen dat ze tegen bommen kunnen, zoals ook tegen vuurwerk. Krijgt hij nog tijd om zijn gedachten te laten afdwalen, te denken aan vakantie, zijn volgende verjaardag, een hobby, of gewoon, een gezellige zomeravond? Of vlucht hij daar juist in? En dat alles, op de keper beschouwd, door bombardementen die beide voortkwamen uit misverstanden. Frappant is dat Voorzaat decennia later zijn vliegbrevet heeft gehaald. Of dat iets te maken heeft met de vraag of hij met zijn eigen ogen wilde zien waar piloten naar keken als ze over gebieden vlogen waar volgens landkaarten bommen afgeworpen moesten worden? Zelfs al was het antwoord ontkennend, dan nog zullen deze gedachten op de achtergrond hebben meegespeeld, en het extra zetje hebben gegeven om, behalve voortkomend uit zijn van nature al avontuurlijke imborst - denk aan motorraces op heuse circuits - de strijd met die pittige en van wiskunde doordrenkte vliegopleiding aan te gaan en met een vliegbrevet af te ronden, ondanks amper lagere school als basis.

"Kasteel Marnix van St. Aldegonde"
2022
olieverf/paneel
54,7 x 81,4 cm

It is springtime in Rotterdam, not that the bombs dropped on the city on the fourteenth of May 1940 could have cared any less what season it was. Little Theo Voorzaat, then a two year old, has not yet reached the age at which the child's brain is ready systematically to store memories for future reference. By contrast the second raid, on the thirty-first of March 1943 - Theo having just turned five, on the second of March - must have affected him deeply, all the more because of what had gone before, detailed accounts of which - being of such tender age - he was probably spared, but the war was not going anywhere and even a five year old will pick up on the sense of despair emanating from the adults around him. The events of 1943 thus end up indelibly etched in his memory. Does that leave any room for hopefulness? Is he to survive, and how about his parents, his siblings? What are the houses, the street, the city going to end up looking like, and come to that, how sturdy are houses anyway? Would it be possible to build them as bomb-resistant structures, in much the same way as houses are made to stand up to fireworks? Is he going to be given the time to allow his thoughts to wander, to think about holidays, his next birthday, a hobby, or even - quite simply - a merry summer's evening? Or is he taking refuge in the process? All of this, let's face it, because of bombing raids both of which happened due to misunderstanding. Extraordinarily enough Theo Voorzaat several decades later obtained his pilot licence. Would that have had anything to do with his desire to witness first-hand what pilots would look at when flying over areas designated in their charts to be blitzed? Even if this had never been the case, it would have been thoughts like these which would have featured in the background and given him that last little push, daredevil that he was by nature - think of motorcycle races on real-deal racing circuits -, to enrol in the demanding, mathematics-dominated flight training and, having completed little more than primary school, emerge victorious as a licensed pilot.

"Kerk in Abbeville (F)" 2024
olieverf/paneel
122 x 88 cm

Ik schroom Voorzaat over dit alles door te vragen, want op het moment dat ik me dat afvraag beseft ik dat er ergens natuurwetten zijn volgens welke mensen in extreme situaties min of meer gelijk zullen reageren. En trouwens, zo'n vraag stellen is in zijn impertinentie vergelijkbaar met de vraag aan elke kunstenaar wat hij of zij bedoelt, want tornend aan het recht om dwars door alle sociale vaardigheden en bekommernissen heen gedachten en gevoelens onuitgesproken te mogen laten, ter voorkoming van zoiets als het kwantumeffect: als je het ene kwantumdeeltje onderzoekt verandert het andere. Wat, als je erover doordent, op zich een onaanvaardbare inbreuk betekent op elke fundamentele onderzoeksdrang, die door die analogie met het kwantumeffect ongevraagd elk spoortje van spontaniteit dwarsboomt. Hoe dan wel? Het antwoord begint met het beseft van de noodzaak van bestaansrecht zonder voorwaarden, voor alles en iedereen. Vanuit het bezit van dit recht kan dan altijd nog worden voldaan aan de behoefte tot communicatie en interactie, in een spectrum dat zowel eigenbelang als altruïsme impliceert, maar altijd onbaatzuchtig, en niet geleid door rendement. Wat maakt dat ik besluit Voorzaat niet met vragen lastig te vallen. Kijk naar zijn schilderijen en vertrouw op uw persoonlijke verbeeldingskracht. Ziet u een sprookje, heel goed. Of de uitdrukking van een pessimistisch toekomstbeeld? Heeft evengoed waarde. Of anders reikt iemand u misschien een verrassend perspectief aan, want geen uitkomst duurt eeuwig.

"Bittere Ernst" 2022
olieverf/paneel
30 x 40 cm

I have always shied away from asking Theo Voorzaat to elaborate on any of this: no sooner do questions of this kind pop into my head or I remind myself that there surely are laws of nature according to which human beings will react in roughly the same way when subjected to extreme circumstances, in addition to which moreover to pose a question such as this in its impertinence is akin to the question put to no matter which artist into the meaning of his or her work, encroaching as it does upon the right – regardless of the totality of social skills and concerns – to keep certain thoughts and feelings to oneself, in prevention of, say, the quantum effect, whereby a probe of quantum particle A inevitably alters particle B, as something which in the final analysis cannot but result in any kind of fundamental research urge being unacceptably infringed upon, as this would inevitably put the kibosh on even the tiniest glimpse of spontaneity owing to the quantum effect analogy I just mentioned. So what is the right approach? The answer starts with the realisation that there must by necessity be such a thing as the right for anyone and anything to exist without conditions. Having this right need not get in the way of the need for communication and interaction, within a spectrum that implies both self-interest and altruism while being fundamentally selfless and non-return-driven. Which convinces me once more not refrain from grilling Theo Voorzaat. Just look at his work and rely on your very own imagination. Well done you if it is a fairytale you have decided you are looking at, and equally well done if you see the work as reflecting a pessimistic view of the future. And then there is always the chance that someone else may share his or her out-of-left-field perspective with you. No outcome lasts forever, after all.

"Rust Roest" 2024
olieverf/paneel
54 x 78,6 cm

"Windhoos in Zierikzee" 2023
 olieverf/paneel
 49 x 80,3 cm

Het verhaal van de wederopbouw na een vernietigende oorlog - het lijkt een eenvoudig thema, maar stel de vraag vanuit welk standpunt dit proces wordt ervaren, en de verwarring slaat toe. Theo Voorzaat is in 1938 in Rotterdam geboren, waarmee meteen al een deel van zijn levenswandel invulbaar wordt. De bombardementen die Rotterdam veranderden in een enorme ruïne, hebben een onuitwisbare indruk achtergelaten. Het is vanzelfsprekend dat de overlevenden zich eengezind wierpen op de taak de verwoestingen ongedaan te maken, zeg maar gerust uit hun leven te bannen. Of iedereen in de daaropvolgende decennia die vanzelfsprekendheid hetzelfde ervoer, kan ik zichtbaar maken door mijn ervaringen. Hoewel ik slechts drie jaar later in 1941 werd geboren in 's-Hertogenbosch, een stad die ook door bombardementen was getroffen, zij het beduidend minder verwoestend, heb ik als kind vrijwel geen herinneringen aan oorlogsgeweld. Je zou zeggen dat ik, naarmate ik groter werd de verhalen, al was het maar in de geschiedenisles op school, wel te horen zou krijgen, maar dat bleek niet het geval. Zowel op de lagere school als op het Stedelijk Gymnasium en wat later op de Rijks-HBS, brak de tijdlijn van de geschiedenisles vóór de Eerste Wereldoorlog abrupt af. Pas na mijn schooltijd, in het bijzonder tijdens mijn studie Politieke en Sociale Wetenschappen aan de UvA (die ik halverwege heb afgebroken, samenvallend met het begin van de galerie in 1968) werd ik mij dit hiaat bewust. Voordat ik dat ontdekte gingen mijn herinneringen nauwelijks verder dan de naoorlogse tijden van voedselschaarste, die te lijf werd gegaan met een bonnenstelsel, waarmee een van de rechtvaardigste verdeelsleutels ooit tevens verried dat eensgezindheid niet per sé alomvattend hoeft te zijn, achteraf gezien, liever niet zelfs, waarover later misschien meer.

The recovery from a destructive war – at first glance it comes across as a straightforward theme, but no sooner have you asked the question as to the perspective from which the process is being experienced than bewilderment descends. Theo Voorzaat was born in Rotterdam in 1938, which as such is enough information to render the course of his life partially fill-in-able. The Rotterdam blitzes that resulted in the city of Rotterdam being reduced to a gigantic pile of rubble made an indelible impression on him. Of course the survivors unanimously took it upon themselves to undo the destruction, to erase it from their lives. I have my own experiences to tap into when visualising whether those who were there during the next few decades experienced this matter-of-factness in a similar way. Although it was just a mere three years later, in 1941, that I was born in Bois-le-Duc, a city which likewise was blitzed, albeit not nearly as destructively as Rotterdam, I have virtually no childhood memories of any war violence. You'd think that as I grew older, I would – in history class if nowhere else – have learned about wartime events, but none of that happened: in primary and secondary school history class alike the timeline stopped short just before the First World War. It was not until after I had graduated high school and, more particularly, during the time I was reading Political and Social Sciences at Amsterdam University (a course I ended up dropping out of in 1968, at the time of the launch of this very art gallery) that I became aware of this information gap. Before I made this discovery, my memories related to no more than the post-war food shortage and the ration stamp booklets that were introduced in response, with one of the fairest quota systems the world has ever seen doubling as a dead give-away that unity is not necessarily all-embracing, of which perhaps more at a later juncture.

In de context van het werk van Theo Voorzaat gaat het me om iets anders. Eenmaal wetend hoe ingrijpend de verschillen van beleving tussen Voorzaat en mijzelf vermoedelijk zijn, kijk ik alsnog met andere ogen naar zijn schilderijen. Maar vooralsnog niet geordend, omdat ik inmiddels ook weet dat het aangrijpen van een hoofdlijn onverlet laat dat er nog zoveel herinneringen en verwachtingen een rol spelen, dat een keurig en logisch totaalplaatje buiten mijn en andermans bereik blijft - bij nader inzien maar goed ook. Het verhaal van de verbeelding kent geen orde, ook al is de oorsprong dikwijls een ervaring, die dan mag fungeren als de realiteit. Het mooie van beeldende kunst is dat je kijkt naar een van de manieren waarop mensen terugkijken op wat hen is overkomen, of dat nou logisch oogt of niet. In het persoonlijk universum dat Voorzaat zichzelf toestaat na het meemaken van al die ellende lijkt hij nostalgie de taak te geven om de herinnering te voeden - wat je je herinnert was er, is er of komt weer, of juist niet, tastbaar of niet - en in één adem door de melancholie van het voorbij te treffen, want je kunt herbouwen wat je wilt, het wordt nooit meer zoals het was. En verdraaid, wat ik al heel lang weet maar nu beter begrijp is waarom Voorzaat niet dol is op gerestaureerde gebouwen en die hij, niet zelden, als ze toch een plaats in zijn schilderijen krijgen, in olieverf autoriseert door alsnog natuurlijk ogende littekens van de tand des tijds aan te brengen.

"Amsterdam, Vroeger" 2016
 olieverf/paneel
 27,5 x 38,5 cm

It is something else that I am driving at in Theo Voorzaat's work. Having established how disparate Voorzaat's and my experiences probably are, I find myself looking at his paintings with different eyes, so to speak, albeit not – so far – in an organised manner, as I have likewise come to appreciate that taking hold of a particular outline need not get in the way of such multitudes of memories and expectations playing a role as to keep a tidy, logical overall picture from coming within my and anyone else's reach – which on second thought is just as well. Order is alien to the story of the imagination, even if the original is often an experience that is allowed to double as real life. What is so wonderful about the visual arts is that they invite the audience to look at one of the ways in which people look back on what happened to them at some time in their past, irrespective of whether it makes sense to the onlooker. Voorzaat appears within the personal universe he has decided to allow himself after having experienced so much misery to use nostalgia to nourish the memory – what you remember was there, is there or may return to be there, or not, as the case may be, be it tangibly or otherwise – and, in one fell swoop, give expression to the melancholy of that which is in the past. Rebuild as much as you like, but you will never succeed in recreating the original. Surprise surprise: although I have known forever that Theo Voorzaat is not a fan of restored buildings, it has taken me all this time truly to appreciate why this should be so and recognise his "authorisation" in oils of such revamped structures by adorning them with the scars of time (where he includes such structures at all in his paintings, that is).

"Klooster Bijdorp - Voorschoten" 2022
 olieverf/paneel
 45,8 x 33,8 cm

"Museum Gouda" 2023
 olieverf/paneel
 49,8 x 78 cm

Hoewel in het geval van Voorzaat de verwerking van het oorlogstrauma een zeer bijzondere draai heeft gekregen, in de vorm van een imposant oeuvre van schilderijen, waarin hij zich volledig afwendt van in de kunstwereld als gebruikelijk veronderstelde aanpassing aan een van bovenaf opgelegde zowel inhoudelijke als vormtechnische norm - ik aarzel dit zo te benoemen, omdat het er zo de schijn van heeft dat ik me permitteer een minder gunstig oordeel te formuleren over de gedragingen van anders geöriënteerde kunstenaars, terwijl het me er eigenlijk om gaat om het indringende idioom van Theo Voorzaat te relateren aan een van de grootste rampen die de wereld in de vorige eeuw is overkomen, waarvan in de naoorlogse beeldende kunst erg weinig is terug te vinden, of het moet zijn dat ook in de kunsten het devies "vooruitkijken, niet achterom" werd omarmd. Geen woord van kritiek, maar wat zou het fijn zijn als een kunsthistoricus zich liet inspireren door dit onontgonnen onderzoeksgebied.

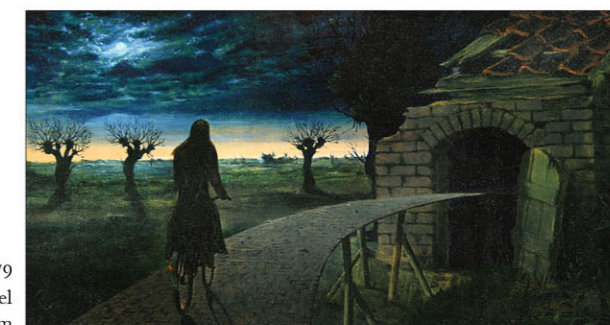

"Skuur in Dreischor" 2022
olieverf/paneel
48 x 74 cm

One thing is certain: Theo Voorzaat in forging what undeniably is an impressive body of work has put a twist of his very own on the way in which the traumas of war can be processed, refusing point-blank to kowtow to the artistically customary habit of adjusting to a standard imposed from above that is both substantive and form-related – I have to tread carefully here, as my words might be misconstrued in that I have allowed myself to pass less favourable judgment on the position taken by differently oriented artists, whereas in actual fact what I am after is identifying the correlation between Theo Voorzaat's works and one of the worst disasters ever to be unleashed upon the world in the 20th century, of which precious little has left its marks on the visual arts of the post-war period other than that the motto "look ahead and prepare, don't look back and regret" was embraced by the art world as it was everywhere else. Not that this is a criticism, but wouldn't it be great to if one of the many art historians there are were to draw inspiration from what has to date remained an unexplored research area?o doornemen, wat verder niets bewijst, maar toch assisteert bij het uitdijen van uw inlevingsvermogen.

"Kikkertje" 2022
olieverf/paneel
Ø 15,7 cm

"Fietster" 1979
olieverf/paneel
11 x 20 cm

"Dreischor" 1979
olieverf/paneel
5 x 7 cm

"Zierikzee" 2023
olieverf/paneel
8 x 8 cm

"In de Elzas" 2016
olieverf/paneel
6,7 x 9,3 cm

"Valkenburg" 2022
olieverf/paneel
4 x 6 cm

"Zonnebloem" 2022
olieverf/paneel
15 x 15 cm

"In Hoger Sferen" 2013
olieverf/paneel
Ø 14,1 cm

"Astronaut" 2023
 olieverf/paneel
 40 x 50 cm

"Bier Hier" 2023
 olieverf/paneel
 Ø 29,8 cm

"Stadsgezicht nabij Caen" 2018
 olieverf/paneel
 34,7 x 29,5 cm

Des te wranger is het dat ik deze woorden noteer, terwijl de wereld opnieuw wordt geteisterd door veelkoppig oorlogsgeweld. Juist omdat ik als tijdens WOII geboren in mijn jeugd doodsbang was voor de dreigingen die de Koude Oorlog in de vorm van een alles vernietigende atoomoorlog in zich droeg, was de Val van de Muur een paradijselijk geschenk. Hoe wrang is het nu te moeten constateren hoe de beste bedoelingen in één ademtocht kunnen uitdraaien op een nog grotere ramp. Hoewel, het kan verkeren. Mijn antwoord op het fatalisme dat de voorgaande stellingname ademt zal u verbazen.

It hurts all the more to know while I am writing these words that the world is once more being beset by many-headed war violence. It was because of my mortal fear as a child born during the Second World War of the threats of a comprehensively destructive nuclear war during the Cold War period that I experienced the 1989 fall of the Berlin Wall as “manna from heaven”, and I am finding it very hard to establish a third of a century later how the best of intentions can give way in a heartbeat to a disaster of even greater proportions. Steeped in fatalism as it is, this statement has triggered a response in me which will surprise you.

"Woonboot in Pieterburen" *Houseboat at P.*
2020, olieverf/paneel
22 x 32,5 cm

"No Return XVIII" 2021
olieverf/paneel
19 x 25 cm

Hoe ver we in Europa ook zijn gekomen met het realiseren van een als normaal beschouwde politieke logistiek op grond van democratische waarden, ergens in dat proces is onvoldoende klaarheid gebracht in de risico's van een transitie naar die democratische waarden vanuit een voorheen totalitair gekleurde landspolitiek, een transitie die burgers en politieke systemen uit eigen beweging het hoofd moeten bieden, voordat zij de zin inzien van een onvoorwaardelijke overgave aan die waarden. Om het nou maar even afstandelijk te benoemen, het kost tijd daaraan te wennen en afstand te nemen van voorafgaande reactiepatronen en politieke normen, zoals die eeuwenlang, en dus geschiedenisboeken vol, gebruikelijk waren: aanvallen als er winst mee te behalen viel. Zo beschouwd zitten we in Europa middenin een proces van een definitieve transitie naar vreedzame oplossingen. Wat ik hier verwoord is niet nieuw, maar de sprong van de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) in 1952 naar de huidige mondiale positie van de Europese Unie, hoeveel kanttekeningen je daarbij ook kunt maken, is ontzagwekkend. Dat er desondanks oorlogen woeden is onderdeel van de onvermijdelijk ook pijnlijke kanten van het proces dat vooruitgang heet.

"Oude Haven te Zierikzee" (Zierikzee's Old Port)
2015, olieverf/paneel
23,7 x 32,5 cm

No matter how much we have achieved at European level when it comes to the realisation of a system of political logistics anchored in democratic values that has come to be embraced as "the norm", somewhere along the lines insufficient attention has been devoted to spelling out the risks of transitioning to these democratic values from a formerly totalitarianism-tinged national political system, as a transition civilians and political systems themselves must offer resistance to before they can come to the realisation that it makes sense unconditionally to surrender to the new norms and values. Phrased more generically, it simply takes time to get accustomed to such new parameters and leave the response patterns and political standards of the olden days behind. Looking at things from this perspective warrants the conclusion that at European level what we are currently going through is a process of ultimately transitioning to peaceful conflict resolution. Not that this is a novel point of view, but you will have to agree – as much of a fault finder as you may be – that the leap from the 1952 incorporation of the European Coal and Steel Community (ECSC) to the European Union's current position, internally as well globally, is nothing short of awe-inspiring. The fact that wars are still raging is part of the inevitable, painful aspects of the process called progress.

"Vooruitgang in Zierikzee III" 2022
 olieverf/paneel
 40 x 30 cm

"Schuur in Frankrijk" 2020
 olieverf/paneel
 21,6 x 31,1 cm

Maar ik dwaal af. Er valt nog veel over te zeggen, wat ik in de nabije toekomst beslist zal doen, maar nu draait het om de tentoonstelling van Theo Voorzaat. Het klinkt als een open deur, maar je moet openstaan voor zijn idioom. Voorzaat heeft in de afgelopen decennia op onnavolgbare wijze vorm weten te geven aan de angst en de vervreemding waarmee de gemiddelde burger - dikwijls ongehoord en gemengeld - is geconfronteerd en laat tegelijkertijd zien hoe je door je eigen werkelijkheid te scheppen kunt ontsnappen aan iets dat zich voordoet als een fatale nachtmerrie, en vraag me niet om dat alsnog toch uit te leggen, maar het klinkt als de schoonheid van een tornado bij een bloedrode ondergaande zon.

Genade, dat is wat Voorzaat op zijn manier de wereld schenkt. Geen wrok, geen haat, geen paniek, maar de genade van het licht bij wijze van vergiffenis, de magie van het raadsel van hoop en troost, uiteindelijk vergevingsgezindheid voor verloren gegane schoonheid, en dat door middel van zijn perceptie van iets waarvan me zo gauw geen metafoor te binnen schiet, dus steel ik onbekommerd alsnog weer dat woord - zo subjectief als wat, maar boven elke verdachtmaking verheven - schoonheid.

"Zoutelande" 2022
 olieverf/paneel
 31 x 44,5 cm

But I digress. Much remains to be said and you can rely upon me in the near future to do just that, but it is Theo Voorzaat's exhibition which for now has to take centre stage. It's a matter of being open to it, which does not come easily to the Netherlands Art cum Statement Community. Voorzaat's unique depiction over the past decades of the anxiety and alienation experienced by Joe or Jane Average, unheard and downtrodden, while showing at the same time how to find a way out of what is manifesting itself as a fatal nightmare by creating one's own reality ... after all this I beg you not to ask for an explanation, but it does sound like the majesty of a tornado against the backdrop of a blood red sunset.

Mercy: that in particular is what Theo Voorzaat has contributed to the world. No resentment, no hatred, no terror, just the mercy of the light, the magic of the enigma of hope and solace, of eventual forgiveness for lost beauty, all of this through the artist's perception (and if this does not evoke the metaphor of the perfect vicious circle, I don't know what would), once more, of beauty.

TH. VOORZAAT '22